

ΟΤΑΝ ΕΧΕΙ ΞΑΣΤΕΡΙΑ, ΠΩΣ ΝΑ «ΠΕΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΝΕΦΑ»; (Νοέμβριος 2009)

Συγγραφέας: ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΑΠΟΓΑΣ

Μεγάλο μέρος της ανθρώπινης κοινωνικής οργάνωσης είναι αφιερωμένο σε ένα και μοναδικό σκοπό: την πρόβλεψη του μέλλοντος. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης, της ένταξης δηλαδή ενός μεμονωμένου ατόμου σε ένα πλαίσιο κανόνων, συνηθειών, ηθών και εθίμων που ρυθμίζουν τη δική του συμπεριφορά απέναντι στους υπόλοιπους, αλλά και τη συμπεριφορά των υπολοίπων απέναντί του εξυπηρετεί αυτό τον σκοπό.

Τόσο το άτομο όσο και το κοινωνικό σύνολο μπορεί έτσι, με βάση κάποιες σταθερές και με σχετική ασφάλεια, να προβλέψει το μέλλον. Είναι σε θέση να προβλέψει ότι αν περάσει ένα φανάρι με πράσινο, δεν πρόκειται να συγκρουστεί (τηρουμένων των επιφυλάξεων για τις ατέλειες της διαδικασίας κοινωνικοποίησης στην Ελλάδα), ξέρει ότι αν χαμογελάσει ευγενικά και χαιρετήσει κάποιον συνήθως θα αντιμετωπίσει αντίστοιχη συμπεριφορά και ότι αν συμπεριφερθεί προσβλητικά, συνήθως θα προκαλέσει αρνητική αντίδραση, μερικές φορές βίαιη.

Στην ίδια λογική, τη χρήση της εμπειρίας του παρελθόντος για την πρόβλεψη του μέλλοντος, βασίζεται κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα στη Γη. Κάποιες βασικές σταθερές, όπως το ότι δεν «θα ανοίξει η γη να σε καταπιεί», δεν «θα σου πέσει ο ουρανός στο κεφάλι» ή εσύ ο ίδιος δεν «θα πέσεις από τα σύννεφα» έστω και αν καμιά φορά μπορείς να «φας κεραμίδα στο κεφάλι», παρέχουν ένα στοιχειώδες πλαίσιο ασφάλειας τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Όταν για σημαντικά θέματα, όπως ο θάνατος και τα επέκεινα, δεν διατίθενται αρκετές πληροφορίες, είναι τέτοια η ανάγκη πρόβλεψης του μέλλοντος, ώστε καλύπτει το κενό με μεταφυσικά σωσίβια.

Η ίδια διαδικασία ισχύει στη διεθνή κοινωνία. Με τον ρόλο των ατόμων να καλύπτεται από τα κράτη ή άλλες συλλογικότητες με υπερ-κρατικό ή υπο-κρατικό χαρακτήρα, η ύπαρξη ενός βασικού σταθερού φυσικού πλαισίου αναφοράς επιτρέπει

τη δευτερογενή ανάπτυξη συστημάτων κοινωνικής οργάνωσης, είτε ατύπων εθιμικών είτε τυπικών, όπως διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες. Το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, διεθνείς συνθήκες ναυσιπλοΐας, οικονομικής εκμετάλλευσης, χρήσης υδάτινων πόρων ή δικαιωμάτων αλιείας, στηρίζονται στην αποδοχή ότι οι φυσικές συνθήκες στις οποίες αναφέρονται παραμένουν, πάνω-κάτω, σταθερές.

Τι γίνεται, όμως, όταν τα ποτάμια στερεύουν, οι ακτογραμμές αλλάζουν, οι υφαλοκρηπίδες μεταβάλλονται, οι πληθυσμοί των ψαριών εξαφανίζονται; Τι συμβαίνει όταν ηπειρωτικού μεγέθους πάγοι παύουν να σκεπάζουν την Αρκτική, αποκαλύπτοντας τη θάλασσα ή όταν πάγοι που παρέμεναν εκτός της θάλασσας στην Ανταρκτική, σκεπάζουν σταδιακά ως νερό τις ακτές; Τι γίνεται όταν το πρωτοφανές βάρος των πάνω από 7 δισεκατομμύρια κατοίκων ξεπερνά τις δυνατότητες παραγωγής τροφίμων που έφερε η «πράσινη επανάσταση»;

Από την ερχόμενη εβδομάδα, ο κόσμος συζητά στην Κοπεγχάγη την κλιματική αλλαγή και τους τρόπους επιβράδυνσης και, αν είναι δυνατόν, ανάσχεσης της εξέλιξής της. Μετά την αλλαγή της στάσης της Κίνας και των ΗΠΑ σε ό,τι αφορά την υιοθέτηση συγκεκριμένων στόχων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, αναμένεται να γίνει ένα βήμα προς τα εμπρός, έστω και δειλό, για την αντιμετώπιση της απειλής για τις παγκόσμιες βασικές παραδοχές.

Ακόμα όμως και σε περίπτωση πλήρους επιτυχίας της συνόδου της Κοπεγχάγης και άλλων παρόμοιων, ακόμα και στην ιδανική έκβαση των προσπαθειών για την ανακοπή της ανθρωπογενούς κλιματικής αλλαγής, δεν πρόκειται να εξαιρεθούν οι ήδη δρομολογημένες αλλαγές που θα μεταβάλουν την εικόνα του φυσικού κόσμου, όπως έχουμε μάθει να τον θεωρούμε δεδομένο και, κατά συνέπεια, όλα τα πρότυπα ζωής και ανάπτυξης, καθιστώντας επείγουσα την αναζήτηση νέων.

Τα αναπτυξιακά πρότυπα άρχισαν να αμφισβητούνται πριν προκύψει το θέμα της κλιματικής αλλαγής. Από τη δεκαετία του '60, «Τα όρια της Ανάπτυξης» της Λέσχης της Ρώμης έθεσαν το θέμα και εισήγαγαν στο λεξιλόγιο των όλο και πιο αμήχανων πολιτικών των τελευταίων δεκαετιών του προηγούμενου αιώνα τον όρο πασπαρτού «αειφόρος ανάπτυξη». Σήμερα, με την κλιματική αλλαγή να έχει προστεθεί στην εξίσωση, ο όρος έχει εξελιχθεί, συχνά κρύβοντας την ίδια αμηχανία, σε «πράσινη ανάπτυξη». Ακόμα και όταν δεν πρόκειται περί απλών πολιτικών πυροτεχνημάτων, η

αμηχανία είναι αναπόφευκτη, από τη στιγμή που αναγνωρίζεται μεν η ανάγκη προσαρμογής των αναπτυξιακών και των οικονομικών μοντέλων και εργαλείων στις βασικές φυσικές αλλαγές, διατηρείται όμως η απορία σχετικά με το ποια μοντέλα και εργαλεία είναι αυτά που καλούνται να προσαρμοστούν και με το κατά πόσο πρέπει να προηγηθούν άλλες, ήδη πολύ καθυστερημένες προσαρμογές τους σε τεχνολογικές και κοινωνικές αλλαγές.

Στο «Η Τέχνη του Πολέμου», ο Σουν Τζου γράφει ότι πριν από οποιαδήποτε στρατιωτική ενέργεια πρέπει να ληφθούν υπόψη και να υπολογιστούν πέντε παράγοντες, ο καιρός, το έδαφος, το ηθικό, η πολιτική και η ηγεσία. Ο καιρός και το έδαφος συνδέονται προφανώς και αμέσως με την κλιματική αλλαγή. Το ηθικό, η πολιτική και η ηγεσία, μεταφερόμενα στον αέναο εσωτερικό «πόλεμο» των ανθρώπινων κοινωνιών, έχουν ήδη υπονομευθεί από την ανεπάρκεια των απαντήσεων του παρελθόντος. Οι τοπικές και υπερ-τοπικές πιέσεις που αναμένεται να ασκήσουν στους πληθυσμούς οι αλλαγές στους δύο πρώτους συντελεστές (καιρός, έδαφος) ενδέχεται να οδηγήσουν τον τρίτο (ηθικό) σε σημείο ανατροπής, που θα καταστήσει πλέον υποχρεωτική την αλλαγή των τελευταίων δύο (πολιτική, ηγεσία).

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ», 30 Νοεμβρίου 2009, σ. 8.